

ACADEMIA ROMÂNĂ .

DISCURSURI DE RECEPȚIUNE

XXIII.

UGRINUS—1291

DISCURS ROSTIT LA 9 (22) MARTIE 1901
IN ȘEDINȚĂ SOLEMNĂ

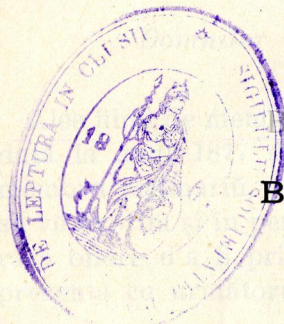
DE

IOAN PUȘCARIU

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE
CU RĂSPUNS DE

B. PETRICEICU-HASDEU

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

*Ședința comisi. de
Tricamerală univ. rom. Cluj
A. Mitescu
Mi. Blotocanu*

BUCURESCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL

Furnisor al Curții Regale

16, STRADA DÓMNEI, 16

1901

Domnilor Colegi,

Ales fiind de membru al Academiei Române în două rînduri — prima dată la anul 1877 de membru onorar, iar în anul expirat 1900 de membru ordinariu,—mă vîd astăzi în prea fericita pozițiune d'a puté să vă exprim și în persónă profunda și omagiala mea mulțămîtă pentru rara onóre d'a fi primit în sînul acestei ilustre corporațiunii, și d'a mă presentă cu următorul discurs de recepțiune.

I.

De temă a discursului meu, am ales pe *Ugrinus* de la anul 1291, care din partea istoriografilor mai vechi și mai noi a fost adus adeseori în legătură cu migrarea Fogărășenilor peste Carpați, și cu fondarea Statului Român sub Radu Negru-Vodă, fără însă d'a fi putut deveni la un rezultat pozitiv.

Nici eú nu am pretențiunea d'a puté deslegă acest nod gordian, spre mulțumirea obștéseă, ci totul, ce pot — în urma cercetărilor mele — să vă prezentez, se reduce la reasumarea unor momente mai remarcabile ce ating istoria Românilor de pe timpul pretitulatului *Ugrinus*, lăsând ca conclusiunile să urmeze de sine.

Numele *Ugrinus* erà des usitat prin secolii XII—XIV.

Katona, în Epitome, la anul 1103, amintesce de un *Ugra* ca Ban al

Croației, carele se vede a fi identic cu Archiepiscopul de Calocca *Ugrinus* de pe timpul acela.

Katona ne descopere mai departe pe un *Ugrinus*, la anul 1175, ca episcop de Zagrabia — la anul 1188 ca episcop de Geurin (Györ), — și la anul 1204 ca Archiepiscop la Strigon, carele ar fi luat parte și la expedițiunile Cruciate, 1219—1221. În fine, Katona amintesce la anul 1299 și de adversarul Regelui Andrea III, cu numele *Ugrinus* Vilakius, Ujlaki de genere Hedervár, descendent din Comiții Henneburg din Germania (Nagy Iván, Magy. Családai, V — 73).

Între Baniile de Severin aflăm la anul 1268 și 1275 pe *Ugrinus*, fiul lui Pousa (Hurmuzaki, Doc. I, pag. 333, 406, 408); iar la Comitele Ios. Kemény, în seria Voievozilor transilvani, la anul 1274, pe un asemenea *Ugrinus* (Trans. 1869, pag. 23).

Din documentele de la anul 1281 publicate de Teutsch und Firnhaber (Urkundenb. I, pag. 121—122), aflăm că episcopul Albense P. (Petrus) cede moșia de 12 aratri din Baratpüspöki-Gerend (1) magistrului *Ugrinus* și fraților săi Michail și Barch, fiilor Comitelui Barch de genere Chak, ce (după Nagy Iván, l. c.) derivă de la Sabolcs, fiul lui Elend, unul din cei șapte duci, sub cari au sosit Ungurii în Panonia.

Numele Chak însă aci figurează numai ca nume de botez, pentru că aflăm în seria Voievozilor transilvani înșirați de Comitele Kemény (l. c.), la anul 1231, pe un Pousa, și la anul 1252 pe Chak, fiul lui Pousa, pe carele Nagy Iván (IX, pag. 531) îl derivă de genere Radvan. Cu toate acestea, documentul de la anul 1284 (Trans. 1871, pag. 79) descopere pe un Pousa, fiul lui Unus (Onu?), serv al domnei de Kopen, pe carele acesta îl eliberază din servitute.

Asemenea aflăm și despre familia de Chak din documentul anului 1268 (Hurm., Doc. I, 336), că Ștefan, Ducele Ardélului, mai târziu Rege al Ungariei, ridică pe trei frați ai lui Chaki din Bihor din condițiunea de coloni la starea de Cavaleri, din care ar descinde și Michail Chaki, fostul Cancelar al lui Zapolya, pe la anul 1569, pe carele italianul Andrea Gromo îl numesce Vallaco.

Contele Ios. Kemény (în «Archiv des Vereins für Siebenb.» 1855. II, pag. 75) recunoșce, că Cancelarul Michail Chaki e de origine română, însă din stirpea celor trei frați bihoreni din anul 1268, iar nu din viața Comiților Chaky, cari derivă de genere Saac (Chak), descendenți din ducele Elend. Iotuși Nagy Iván înșiră pe toți în una și aceeași tabelă genealogică.

(1) Alții pun: *Selend* în Biharia.

Dar fie tréba cum va fi, noi scótem aci numai consecința, că tóte mai sus atinsele nume de Ugrinus, Pousa, Chak, etc., pe la început aũ figurat numai ca nume de botez, ce se refer la deosebite familii, din deosebite epoce și din deosebite naționalități, și că tóte acelea numai cu timpul s'aũ format în conume, la cari s'aũ mai adăogat apoi și predicatelor lor.

De când Anonimul Notar al Regelui Bela din sec. XII și Simon de Keza din sec. XIII, în cronicile lor, imitând epopeele antice, aũ suit scara de ascendență a familiilor mai distinse după timpul lor până la cei șépte duci și la cele 108 némuri ale migrațiunii maghiare, și pe aceștia până la Nimrod și până în naia lui Noe, mai tóte familiile de frunte aũ adoptat la numele lor și genul primitiv, din care descind.

Dar genealogul Nagy Iván se exprimă în privința acésta fórte nimerit, când ȓice :

«Unde în privința începutului istoric, atât al națiunii cât și al familiilor «singurateice încetă positivitatea, acolo rola o jócă numai invențiunile poetice. Poesia însă nu limpeșce întunerecul, ci mai adese-orí numai învélue «și îngreunéză posibilitatea ulteriórelor cercetări. Mai fie-care familie se folosesc de atari surogate datate mai de demult saũ mai de curind, ca să «suplinéscă golul timpurilor, ce trece peste documentele istorice, și ca așa «să pótă merge cu istoria familiei sale peste cuprinsul pergamentelor celor «d'abiã de șése sute de ani, până ajung în chaosul cel nepãtruns al întunerecului, unde poesia să se pótă îmbrãțișã cu adevérul fără de sfielã. «Chiar și cele mai vechi familii avitice ale patriei nóstre — peste tot luete — «d'abiã pot trece peste secolul XII, și mai cu sémã peste al XIII-lea, cu documentele autentice spre adevेरirea seriei neîntrerupte a generațiunii lor. «Peste acestea în colo, spre completare, se face provocare numai la narațiuni «fabuloșe, numite tradițiuni (cari însă — cum s'a ȓis — în cele mai multe «casuri sunt scornituri din timpurile mai recente). Genealogii fantastici «rare-orí se îndestulesc cu purul adevér.» (Nagy Iván, l. c. XII, pag. 368).

II.

Dupã ce am trecut cu revista sumarã peste mai toți *Ugriniĩ*, ce ne întimpinã în actele mai vechi, acum *venio ad fortissimum*.

La anul 1291 Andreas III, ultimul Rege al Ungariei, descendent în linie bãrbãtescã din dinastia lui Arpad, avênd în vedere cã aristocrația cea puternicã — și alt-cum divisatã în partidele ce gravitaũ spre pretențiuni din ramurile femeesci ale dinastiei, — ocupaserã mai tóte domeniurile regale, se vȓđu necesitat să convóce, între altele, și la Alba-

Iulia, o adunare obștească a Nobililor, a Sașilor, a Secuilor și a Olacilor *pro reformatione status eorum*.

Acolo se înfățișă și unul cu numele *Magister Ugrinus*, cu pretențiunea d'a i se restituî posesiunile de la Fogăraș și Sâmbăta de lângă riul Oltului, ce au fost ale lui și ale antecesorilor săi, dar au fost înstrăinate din stăpînirea sa. Regele, după cercetarea cauzei, le adjudecă și le restituie lui Ugrinus și succesorilor, cu toate drepturile și folósele ce le-au avut antecesorii săi, extrădând diploma din Dumineca *Invocavit* în anul Domnului 1291 (Hurmuzaki, Doc., I, 510).

Un act de introducțiune, cum se recereă după procedura de atunci cu clausula de: *nemine contradicente*, nu există, și nici alte urme de stăpînirea faptică a acelor moșii prin Ugrinus, sau prin óre-carî succesorî ai săi, n'a lăsat, și cu atât mai puțin se scie, că cine au fost antecesorii săi.

Diploma citată ne lasă cu totul în nedumerirea, ce ne constrînge la întrebarea, că cine a fost acest *Ugrinus*? De unde se trage, și de unde a răsărit el la adunarea obștească din Alba-Iulia la anul 1291? Ce titlu special de drept a avut el la posesiunile pretinse la Fogăraș și Sâmbăta? Cine a fost adversarul său la procesul intentat în obșteasca adunare din anul 1291? Și, în fine, ce consecințe politico-istorice se pot deduce din existența și acțiunea acésta a lui Ugrinus?

Din diploma citată nu vedem alta decât, că acest Ugrinus se titulează simplu *Magister*, ceea-ce Românul pe atunci i-ar fi ȓis: *jupânul*, mai târziu: *Logofetul* sau *Coconul*, astăȓi: *D-l Ugrin*—și alta nimic!

Dar Rösler află lui Ugrinus de la 1291 cu totul alt leac! El, cu provocare la actele din anul 1281 (citate mai sus), găsește că, cu ȓece ani înainte de 1291, a mai existat un Ugrinus, fiul Comitelui Barch de genere Chak, carele a purtat cu episcopul de Alba-Iulia un proces pentru două-spre-ȓece pluguri de pămînt la Baratpüspöki-Selend în Biharia, prin urmare acest Ugrinus a trebuit să fie identic cu Ugrinus, carele cu ȓece ani mai târziu figuréază ca pretendent al moșiiilor de la Fogăraș și Sâmbăta, și că chiar și adversarul acestuia în proces n'a putut fi altul decât tot episcopul de la Alba-Iulia.

Baculus in angulo-ergo pluit!

Asta ar însemná cam atâta, de exemplu: dacá un Coconu Ion — să ȓicem—de la Bacău, ar purtá proces cu episcopul de acolo pentru 12 pogóne de pămînt, iar alt Coconu Ion din Bucuresci ar pretinde locurile de la Cișmigiu, acești Ioni — ba póte toți Ioni de pe fața pămîntului românesc—ar trebui să fie identici, și că toți acești Ioni

n'aŭ putut avé de adversari în procesele lor decât pe episcopul de la Bacău!

O ast-fel de logică a lui Rösler pricep-o ori-și-cine va vré! *Credat Iudaeus Apella!* Eŭ unul însă nu mă pot înălță până la sublimitatea unui ast-fel de silogism miraculos!

În diploma din anul 1291 nu se ȃice, că Ugrinus amintit în ea ar fi vre-un fiŭ al Comitelui Barch, și nici de genere Chak-Elend, saŭ că ar fi avut proces cu episcopul de Alba-Iulia, precum se ȃice de Ugrinus cel din actele anului 1281.

Afară de aceea, Rösler n'a vrut a luà notiță și despre aceea, că Ugrinus de la 1291, pe lângă maghiarul Ugrinus de la anul 1281, a mai avut un omonim din aceeași epocă: pe Ugrinus de Ujlak de la anul 1299, de originea germană Henneburg.

Acum stând Ugrinus al nostru din anul 1291 între doi alți Ugrini, unul de la anul 1281 de origine maghiară, și altul de la 1299 de origine germană, vine întrebarea, că de ce origine și naționalitate a fost Ugrinus de la Fogăraș din anul 1291?

Din dilema acésta aŭ cercat unii să ne scótă cu proyocare la istoricul Engel, carele scrie: «La anul 1290 eră un născut român cu numele «Ugrinus, Domn și stăpîn al Fogărașului și Sâmbetei. Familia Văcărescilor ține stema saŭ țimirul Fogărașului până astăzi întru aducere aminte, că l a stăpînit ore-când, precum scrie Eder (Șincai, la «a. 1291.)

Iată așa dar între Ugrinus maghiar de la anul 1281 și între Ugrinus german de la anul 1299, am găsit tocmăi la mijloc, la anul 1291, și pe un Ugrinus néoș român! — Tres faciunt collegium!

De unde a luat Engel, eventual Eder, etc., dovada că Ugrinus de la a. 1291 a fost român? Eŭ unul nu sciŭ.

Dar dacă stă hipotesea, că Severinenii, pe la anul 1170—1180, aŭ cucerit Fogărașul, pôte că a rămas dintre ei vre-un puiŭ de Basarab pe la Fogăraș, din care să descindă și românul Ugrinus de la 1291, și asta pôte că a dat ansă unora să identifice pe Ugrinus acela cu Negru-Vodă, cu Udristea, cu Văcărescii, etc.

Incidental observ aci, că stema Fogărașului astăzi stă dintr'o luntre pe apă (apa Oltului), în care se ved doi bărbați, unul conduce luntrea, cel-lalt ține o cunună ridicată în sus; pe când stema Văcărescilor, după cum ne spune O. Lecca (în «Familiile boeresci»), ar cuprinde o cetate, d'asupra un cavaler, în drépta un steag albastru, în stînga un vultur negru. Când a intrat variațiunea, nu pot sci.

Dar fie Ugrinus de la 1291 de origine maghiară, germană saŭ ro-

mână, pentru noi astăzi cestiunea a devenit irrelevantă. Totul ce ne mai interesază de acest Ugrinus e întrebarea: Ce a vrut Rösler et Comp. să scôtă din el?

Nu alta decât intențiunea manifestată în toate scriptele sale, d'a căută și cumulă dovezi peste dovezi că țera Fogărașului — numită și *terra Blachorum*—pe la anul 1291, a fost a maghiarului Ugrinus, prin urmare n'a putut fi a lui Radu Negru-Vodă, și de aceea nici migrațiunea Românilor de la Fogăraș peste Carpați n'a putut avea loc, nici pe atunci și nici altă dată, pentru că Românii s'au format în peninsula Balcanică, de unde, trecând Dunărea succesiv, au împopulat Valachia, și de aci prin secolul XIII au trecut și în Ardeal.

Pentru spargerea ălelor din carul teoriei acesteia a lui Rösler et Comp., s'au aflat alte măciuci mai sdravene ca a mea, în cât mie puțin m'ă rămas d'a mai contribui și eu la spargerea aceea. Totuși, cu privință la obiectul nostru, trebuie să observez măcar atâta, că supozițiunea aceea a lui Rösler, precum că Ugrinus de la 1291 ar fi fost Domn stăpînitor peste țera Fogărașului, e cu totul falsă și absurdă.

Abstrăgînd de la aceea, că pe atunci Fogărașul era în stăpînirea lui Ștefan Mailat, aliatul Voivodului secuesc Roland, e destul a lua în vedere, că diploma de la anul 1291 nu dice alta decât că Ugrinus pretinde posesiunile sale avitice de la Fogăraș și Sâmbăta; iar despre aceea, că lui i-ar compete domnia peste totă țera Fogărașului, peste întreaga *terra Blachorum*, nu se găsește nici o urmă în diploma aceea, și nici aiurea.

Țera Fogărașului n'a constat numai din cele două comune Fogăraș și Sâmbăta, ci avea și pe atunci, ca și astăzi, peste 70—80 de sate, ce în parte mare le stăpîniau boerii de baștină, după cum aflăm din testimoniul anului 1231 (Trans. 1871, pag. 43), că chiar în nemijlocita vecinătate a Sâmbetei se află comuna Voila, ca proprietate a lui Thrul (Tatul?), fiului lui Choru, *a temporibus jam, quibus ipsa terra Blachorum terra Bulgarorum existisse fertur.*

Următorii lui Thrul în Voila astăzi sunt familiile boerone de acolo Șerban, Gabor, etc., după cum se află și în celelalte comune din țera Fogărașului numeroase familii boeresci, ce le descrie mai în special «Datele istorice despre familiile nobile române», publicate de mine, în două tomuri (Sibiiu, Tip. archid., 1892 și 1895). Din acestea se vede, că chiar și Sâmbăta a fost donată la anul 1432 prin Vlad-Vodă lui Roman din Voivodenii.

Numai una o nimeresce și Roesler, adevă că pe la anul 1290 n'a existat nici un Radu Negru-Vodă, și că o descălecare epocală a Fo-

gărășenilor peste Carpați la Câmpulung pe atunci nu s'a întâmplat. Acesta o recunosc și e, dar nu din motivele aduse de Roesler, și nici de frica vre-unui Ugrinus de pe atunci.

III.

Trecând acuma la cestiunea migrațiunilor și descălecărilor române, trebuie să permit, că chronicarii români încă au avut slăbiciunea celorlalți chronicarii din evul medi, d'a îmbracă tradițiunile despre începutul staturilor române în aureola poetică a epopeelor obicinuite pe atunci mai la toate națiunile.

Colegul nostru d-l Hasdeu a nimerit cuiul tocmai în cap, când a dis, că Statul Țării-Românesce n'a fost întemeiat vre-odată de un singur principe, ci e opera succesivă a mai multora, etc. (Introd. la Etym. magn. Romaniae, tom IV, pag. XXVIII).

La această enunțiere cutesc și eu să adaog afirmațiunea, că migrațiunile Românilor peste Dunăre și Carpați, și vice-versa, au fost continue, începând de la colonizarea lui Traian până în ziua de astăzi, când acesta se întâmplă chiar și sub ochii noștri.

Totul, ce putem registra din aceste migrațiuni, se reduce la cestiunea, care dintre ele au lăsat urme istorice mai marcabile, și cu ce efecte epocale? și în fine ce cauze impulsive le-au pus pe acelea în mișcare?

Dacă luăm la sondare pretinsa migrațiune de la anul 1290 sub Radu Negru-Vodă, ce ne-o descopere chronica lui Const. Căpitanul, etc. apoi trebuie să reflectăm că, abstrăgând de la împrejurarea, că pe atunci n'a existat nici un Radu Negru-Vodă, nu aflăm nici o cauză plausibilă, și nici un impuls probabil, ce ar fi putut pune pe Fogărășeni tocmai pe atunci în mișcare de emigrațiune cu grămada peste Carpați. Cel mult dacă economii de vite de pe atunci, ca și mocanii noștri de astăzi, treceau cu vitele lor la vâratie pe munții Carpaților, și la ernatic pe câmpiile Dunărene până în Bărăgan, în bălțile Borcei, în Basarabia, Dobrogea, etc. și se reîntorceau periodic cu ele acasă. Dar aceste mișcări n'au fost acțiuni de întemeiere a vre-unui stat.

Fotino pune migrarea Fogărășenilor cu Radu Negru-Vodă pe la anul 1241, ca urmare a invasiunii mongolice. Inșă, de ôre-ce această invasiune s'a fost întins nu numai peste Ardél, ci a trecut și în țera Ulaghilor, locuitorii din șesuri și d'o parte și de alta s'au putut re-trage spre vîrfurile Carpaților până a trecut nevoia, dar o trecere a

lui Radu Negru-Vodă de la Fogăraș în Valachia pe atunci e cu atât mai puțin verosimilă, cu cât curînd după aceea aflăm pe la anul 1247 ca voievozii stăpînitori în stînga Oltului pe Seneslaŭ, iară în dreapta pe Michail Liteanu.

Șincai, cu provocare la anonimul românesc și la inscripțiunile de la biserica Adormirii din Câmpulung, susține, că Radu Negru-Vodă, Ducele Fogărașului și Amlașului, a trecut Carpații mai nainte de anul 1215, când a zidit biserica numită.

Acastă versiune mi se pare a se apropiă mai tare de adevăr și e justificabilă prin constelațiunile politice și religioase premerse anului 1215.

Scim despre o parte, că frații Asan, din dreapta Dunării, revoltându-se asupra lui Isac Anghel în anul 1186, au purtat cu Bizantinii mai multe răsbôie, în cari de câte-ori Românii erau bătuți, d'atâtea ori se refugiau în stînga Dunării, unde, recrutând pe Românii de la munții Carpaților și pe Cumanii din șesurile Dunărene, se reîntorceau și băteau pe Greci, până ce le succese a întemeia Imperiul Blacho-Bulgar.

Despre altă parte scim și aceea că, pe la mijlocul sec. XII, Sașii — sub scutul expedițiunilor cruciate — sosind în Ardél au colonizat între altele și terenul dintre Mureș și Olt, a Varos usque Boralt, ce mai nainte formă ducatul de Omlas, despre care voiŭ vorbi cu altă ocasiune mai pe larg.

Ba, de aci cu timpul, trecînd și peste Olt, au ocupat și din țera Fogărașului unele puncte strategice pe țermul stîng al acestui rîu, precum a fost Cârța — Kertz exemptam de Blachis, — Șercaia și altele, de unde apoi se explică influența regală tot mai intensivă și asupra administrării țerii Fogărașene și a celor-lalte districte românesce strîmtoare la munți.

Strîmtorirea acésta a Românilor spre munții Carpaților, unde populațiunea lor, împinsă de coloniștii Sași, a trebuit naturalmente să se îndeseze peste măsură și peste putința d'a trăi acolo, iar despre cea-laltă parte frămîntarea, dospirea și formarea de state nouă la Dunăre, au dat cel mai plausibil, ba putem dice cel mai iresistibil impuls și cea mai bine venită ocasiune spre aceea, ca o parte din ei să trecă peste Carpați și să influențeze acolo o nouă ordine jurisdicțională.

Inscripțiunile de la biserica catedrală din Câmpulung ne-au păstrat un document prețios despre aceea, că biserica acésta, reparată de Mateiŭ-Vodă la anul 1636, a fost la început zidită într'adevăr de Radu Negru-Vodă la anul 1215.

Colegul nostru d-l Hasdeŭ are meritul d'a fi precizat seria ascendentă a Negrilor Basarabî până la Basarab-Ban (al lui Rașid), între

anii 1230—1241, în care el află pe Radu Negru-Vodă I. D-l Hasdeu însă, când află primele urme ale lui Radu Negru-Vodă pe la anul 1230, așa cred, n'a susținut nici de cum, că acest Radu Negru-Vodă n'a existat și n'a domnit și înainte de anul 1230. Și de ôre-ce d-l Hasdeu a știut să extindă dominațiunea lui Alexandru-Vodă Câmpulungeanul de la anul 1350 până la anul 1365, adecă peste 55 de ani, cred că nimica nu ne împedecă d'a extinde și domnia lui Radu Negru-Vodă I peste anul 1230 în sus încă cu cel puțin 30—40 de ani, așa ca să ajungem cu el nu numai peste anul zidirii bisericii din Câmpulung din anul 1215, dar chiar și până la timpul fraților Asani, cari probabil au chemat într'ajutor în contra Grecilor chiar și pe Fogărășeni cu Radu Negru-Vodă, sau cu tatăl său Negru-Vodă în frunte.

O coincidență mai naturală a împrejurărilor, spre a constata un fapt istoric din evul mediu atât de sărac de documente, arare-ori ni se dă, ca cele premise, ce probază cu destulă evidență descălecarea lui Negru-Vodă cu Fogărășeni la Câmpulung, pe la finele secolului XII sau începutul secolului XIII.

Prin acésta nu vreaș să afirm tot de-odată și aceea, că acest Negru-Vodă, îndată după descălecarea sa a cuprins totă România. Consolidarea acestui stat sub un singur domnitor a urmat cum s'a dis — numai treptat și succesiv.

S'auf dificultat inscripțiunile de la biserica cestionată din Câmpulung, ca apocriefe, sub cuvînt, că înainte de anul 1366 n'a existat în România nici o mănăstire, apoi că inscripțiunile acelea fiind așezate numai posterior pe timpul reparării bisericii sub Mateiu-Vodă, la anul 1636, nu sunt basate pe documente contemporane cu zidirea de la anul 1215, etc.

Insă inscripțiunile acestea nu amintesc cu nici un cuvînt, că biserica zidită la anul 1215 ar fi fost vre-o mănăstire, și chiar Greceanu dice apriat, că la început a fost biserică de mir. Numai cu timpul a luat caracter și numire de mănăstire. De altă parte:

Inscripțiunea internă de la biserica din cestiune se provócă la : « *Cum scrie și în cărțile cele bătrîne* », pe cari cei-ce au reparat biserica la anul 1636 au trebuit să le fi vėđut, pentru că nu putem presupune o scornitură mincinosă de la ei, și cu atât mai puțin de la Mateiu-Vodă.

Dar chiar dacă n'ar fi existat nici un chrisov contemporan lui Negru-Vodă de la anul 1215, avēnd noi chiar și acum inscripțiuni contemporane pe bisericile zidite prin secol. XII și XIII, ale Sașilor din Ardél, dintre cari — cum spun chronicele — chiar și Negru-Vodă ar fi dus meșteri să zidescă biserica aceea din Câmpulung, — și mai vėđēnd

și aceea că chiar și pe cele-lalte biserici române, fie cât de vechi, se zugrăviau titorii cu numele lor, și cu datul fundării, trebuie să presupunem, că și biserica din Câmpulung zidită la anul 1215 a avut atari zugrăvitori, inscripțiuni, pomelnice, etc., pe cari cei de la anul 1636 le-aș mai putut vedea pe ruinele bisericii surpate numai cu opt ani mai înainte, sau a le avea în prospătă memorie.

IV.

În nex causal cu reminiscentele de la Câmpulung, permiteți-mi să reflectez cu câte-vă cuvinte și la inscripțiunea genealogică a Mones-cilor din Veneția inferioară, gravată în piatră și pusă pe casa sa de Ionasc Mone, Protopop și Notareș soborului mare din anul 1700. Genealogia familiei Mone de pe această piatră începe cu Grigorie Venețianul, Vistiernic al lui Negru-Vodă între anii 1185 — 1216, ceea-ce incide de minune cu timpul lui Negru-Vodă indicat mai sus.

Și această inscripțiune genealogică a fost dificilă din motive, că în ea se află o lacună chronologică între anii 1279 și 1390, și că acest Protopop la anul 1728, când a compus acea genealogie, anevoie a mai avut la îndemână documentele justificătoare din trecut.

Spre lămurirea acestor aparenții, trebuie să observ, că eu, carele la anul 1860 am decifrat, încât s'a mai putut, această inscripțiune de pe piatră cam deteriorată prin tempești, luând de pe ea și un facsimile, pe care apoi d-l Nic. Densușianu l-a reprodus în «Columna lui Traian», din anul 1883, pag. 175, am făcut următoarele băgări de seamă: Mai întâiu mi-a bătut la ochi, că sculptorul a gravat anii chronologică marginal, la începutul rîndurilor chiar și cu întreruperea cuvintelor, și cu rămânerea anilor îndărăt de persoanele la cari se refer, și că între rîndurile indicate cu anii 1279 și 1399 n'a mai avut unde să suplinească săritura aparentă. — Alta că, pe când la începutul și la sfîrșitul inscripțiunii, descendența persoanelor se indică cu cuvîntul *genuit*, de exemplu *Gregorius Venetus 1185 genuit Grigorascum 1216*, hic genuit Gregorium 1250, etc., — pe atunci de aci încolo, de la anul 1279 până la anul 1390 se continuă cu terminul *ex quo* (sub-înțelegîndu-se *descendunt*) *Mailat, filia Comana et II Gregorius, hi divisi*, etc., ceea-ce presupune cel puțin două sau trei generațiuni și o împărțire a moșilor între unchi și nepoți condivisionali, cari suplinesc golul chronologic dificil.

Referitoriul la isvórele, de cari s'a putut folosi Ionasc Monea la

compunerea genealogiei sale, pot da asigurarea din propria mea experiență, că familiile boeresce din ținutul Fogărașului păstrează cu scumpătate documentele avitice în sicrine depuse la seniorii lor, și le griesc ca Israiltenii sicriul cu legile lui Moise.

Intre acestea și acum se mai găsec chrisóve vechi în original sau copie și traduceri legalisate, precum sunt: Chrisovul lui Mircea Vodă din anul 1392, prin care se confere boerilor Stanciu Egumenul și fratelui său Călin satul Scorei; din anul 1400 boerilor Micu și Stoia satul Mundra; din anul 1417 boerilor Borcea și Călian Vadul Șercaii; mai departe chrisovul lui Vlad-Vodă II din anul 1432, prin care se confer lui Roman satul Voivodenii, Săsciori și Sâmbăta; din anul 1437 lui Tatul, Ursul și Bera satul Mărginenii; apoi al lui Vlad III din anul 1452 dat boerului Stanciu Mailat din Dezsani, etc. Aceste și alte asemenea chrisóve vechi, scrise în limba paleoslavică, au fost revădute mai întâiu prin căpitanul suprem al Fogărașului Paul Thomori, ajuns mai târziu Archiepiscop de Calocea, cădut în bătaia de la Mohács, 1526, expedând despre ele sentințe aduse în scaunul de 12 boeri *juxta ritum et veterem huius terrae Fogarasiensis consuetudinem*, spre recunoscerea drepturilor exemționale. Intre ast-fel de sentințe aflăm și pe a boerilor Sandorides Vist, cu prôvocare directă la chrisovul original de la Mircea-Vodă.

Chrisóvele acestea vechi reținându-se se reînokiau cu diplome nouă scrise în limba latină, mai târziu maghiară, sub titlul de *nova donatio*. Boerii erau datorii din timp în timp să-și continue arborele genealogic al familiei sale prin inquisițiuni la fața locului, că alt-cum cădeaă din prerogativele lor, numindu-se apoi *boeri căduți*, iar moșiile lor deveniaă fiscale.

Intre ast-fel de împrejurări, stă afară de totă îndoela, că și Ionase Mone a trebuit să aibă archivul familiei sale, din care a putut compila tabla sa genealogică.

Ce e drept, istoriografal e dator să examineze urmele istorice cu sonda criticeii celei mai severe, dar despre altă parte să nu cadă în patima scepticismului d'a dificultă cu orice preț anticitățiile și tradițiunile naționale.

Tradițiunea despre Negru-Vodă e atât de înrădăcinată în memoria poporului nostru, încât negațiunile tuturor savanților din lume nu sunt în stare d'a le alteră sau d'a le șterge nici în vecii vecilor.

Vox populi—vox Dei!

V.

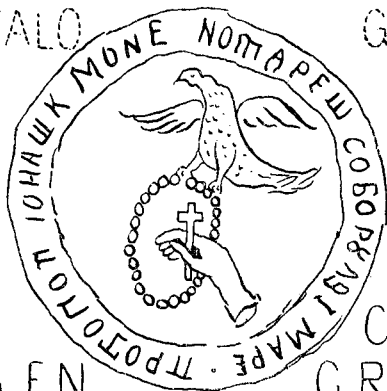
După aceste excursiuni, reîntorcându-mă la firma discursului meu, regret că nu am putut ridica pe Ugrinus al nostru de la anul 1291 la însemnătatea unui eroi romantic, a unui făt-frumos din povești, carele să vă cucerească admirațiunea!

A intrat și el în istoria Românilor ca Pilatus în Credo, dar parale—nu face!

Mulțumind pentru grațioasa paciență, cu care ați ascultat modestul meu discurs, vă rog să-mi păstrați binevoitoarea considerațiune și pe viitor!

Să trăescă Academia Română!

VIXIT GRIGOR VENETUS ANNO DOMINI
 1185) GENEALOGIA AUTHEN
 TICA MONTICATA
 GREGORI VENETUS
 THESAURARI VAIVODAE
 NIGRO: AQUO DONATUS
 IV VALIBUS CUSILVIS ET
 CAMPIS: GEN. GRIGORASCUM
 A. 1216). HIC GRIGOR, EX QVO MAILAT FI
 1250) LA KOMANA ET II GRIGOR HI DIVISI
 1279) M. I. VAL KUTSULATA. K. II VAL. G. III VAL
 1390) VENEZIA ETRIVOLU SALSU SORT S
 GR. GEN. III GRIGOR KOMAN SZTOIKATHOM: DIVISI
 GR. QVARTA INTEGRA SORTIT, GEN STEPHANU GR.
 1449) HIC SALAMONE (A MATRE MONE DICT:)
 ET STEPHANU MONE. SALAMON. GE MANMONE
 1499) HIC G. STEPHAN MONE II. HIC GEN VOIK
 MONE. HIC G. MANMONE. HIC GEN IOANE MONE
 EX QVO IONAS MONE V. VICAR, A 1728

ERECTO

S'au desemnat prin mine după însuși pétra ce se află pe casele cele vechi ale
 lui Ionask Mone în Veneția de jos.—Sign. aci a. 1860.—*Puşcariu*, Pretor.

RĂSPUNSUL D-LUI B. PETRICEICU-HASDEU

LA

DISCURSUL D-LUI IOAN PUȘCARIU

Să fii bine venit între noi, dorite colegă!

Cerusem eă însumi și sunt fericit de a te saluta din partea Academiei Române. Acastă plăcută sarcină o îndeplinesc pentru a doua oră. Prima dată, sunt acum 20 de ani, răspunsei aci la discursul de recepțiune al lui Ion Ghica; astăzi, cu aceeași venerațiune și cu aceeași dragoste—dragoste nefățarnică și venerațiune neslugarnică—răspund lui Ioan Pușcariu.

Ca și D-ta, Ion Ghica eră om de litere și bărbat politic tot-odată. Ion Ghica lucrase aici între noi, și de aceea ne este nouă mai bine cunoscut. D-ta însă vii de dincolo, din miață-nóptea némului românesc, unde lupta contra intemperielor de tot felul este mai grea și cerul e adesea mai întunecos decât la noi, acolo ai muncit și de aceea nouă ăstora ne ești mai puțin cunoscut. Mulți nu sciū la noi, că Pușcariu a fost și poet, cântând «Strugurii» și «Mărul», a fost și naturalist în «Considerațiuni despre timp și spațiu», a fost și filolog, și publicist și... și nu este de mirare într'o națiune tineră încă. In adevăr, într'o civilizațiune bătrână tóte ramurile culturii sunt de mult așezate solid pe nise base definitive, ast-fel că fie-care ramură înfățișeză o specialitate vastă, suficientă ea singură pentru avintul unui geniū orī cât de puternic. Nu așa este la începutul unei noue civilizațiuni, unde nimic nu e pregătit de mai nainte, tóte sunt în așteptare, tóte sunt de dorit, și iată de ce acolo talentele mai energice, unele mai bine, altele mai rău, se apucă de tóte, dornice de a deschide tóte ușile viitorului. In Germania actuală un Leibnitz s'ar fi distins într'o singură

specialitate; la debutul însă al științei germane, Leibnitz a trebuit să fie și filosof, și matematic, și filolog, și istoric, și jurist, adică nu un specialist, ci multi-specialist de nevoie. Talentele diferă între ele, unele mai mari, altele mai mici, dar principiul este același. România n'a avut pe uriașul Leibnitz; a avut totuși pe o tréptă modestă pe un Asachi sau pe un Eliade, cari au fost siliți a se vîri în tóte, scotocind pretutindenea. Eú nu acuz dar pe Pușcariu de a fi scris versuri sau de a-și bate capul cu probleme ortografice, ci din contră: îl justific pe de o parte, pe de altă parte constat marea vivacitate a inteligenței sale.

Noul nostru coleg este un Ardelén, Ardelén în tótă puterea cuvîntului, condiscipol cu Bărnuz și cu Papiú, și tocmăi aci îi stă importanța lui, căci nimenea mai bine, prea puțin d'o potrivă, au brodit adevăratele nevoi ale Ardélului, fie în politică, fie în știință.

Ca om de acțiune, d-l Pușcariu a înțeles și a propagat prin propriul său exemplu, că politica cea mai sănătósă și cea mai sigură pentru frații noștri de dincolo este de a birui pe dușmani prin cultură. O probă îmi ajunge. Pus în capul unei fundațiuni, anume a Macedonénului Gozsdú, d-l Pușcariu a rădicat fondul de 92 mii florini la aproape 3 milioane de franci, din al cărora venit se dá astăzi vr'o sută trei-deci de stipendii anuale la studenți săraci români.

Ca om de știință, d-l Pușcariu a priceput că la Români de peste Carpați multiseclara luptă contra elementelor cotropitoare, vigoarea de rezistență și vitalitatea din ce în ce mai sporindă, se întemeiază de la început pe instituțiunea kinezaturilor, pe existența unei nobilimi naționale, pe o aristocrație curat românească, după cum a fost și la noi cești de la Dunăre. Fără o boierime pămînténă ca sîmbure, ca rădăcină, fără o asemenea boierime, o democrație națională nu se poate nace, ci se va desvoltă numai dóră un cosmopolitism democratic. Cele două volume, cuprinzînd documente în mare parte descoperite de însuși d-l Pușcariu, despre familiile nobile române de peste Carpați, aruncă o viuă nouă lumină asupra istoriei Românimii de acolo; și unicul regret al meu este că nu se publică mai curînd alte tesaure documentale, culese tot de iubitul nostru coleg în curs de un semi-secol și mai bine.

Dar ce dic eú despre *semi-secol!* când d-l Pușcariu e aproape octogenar, poate mai veteran decât noi toți cei-lalți din Academie. Și profit de această împrejurare a vîrstei, venerabile d-le Pușcariu, profit, pe de o parte pentru a-ți ură mulți ani de activitate ulterioară pe aceeași cale, pe de altă parte pentru a stigmatiza aci cea nouă direcțiune a junimii actuale díse române, care cîrtesce ne 'ncetat contra bătrînilor, unii asasinând babele din teorie, alții din teorie colomniînd

pe moșnegi. Noi ăștia, moșnegii, și suntem cam mulți în Academie, să ne răsbunăm: să ne răsbunăm binecuvîntînd tînăra generațiune și dorindu-î să ne întrecă. Dacă noi am făcut prea puțin, de! cu atît mai lesne va fi întrecerea pentru urmașii noștri, pe cînd noi, inițiatorii, din nenorocire, nu aveam pe cine să întrecem, trăgînd brasdă prin țelină.

Încă odată, să fii binevenit între noi, moșule Pușcariu, acela care la 1848 ți-ai căpătat numele de *stegar al Românilor* pe cîmpul Libertății de la Blaj!